

Sturekrönikan 1452—1487.

I sina undersökningar av de svenska historiska källorna från det femtonde seklet har G. von der Ropp underkastat även Sturekrönikorna kritisk värdesättning¹. På grundval av tidigare forskning, främst G. E. Klemmings undersökningar, och egna iakttagelser når han följande resultat.

Rimkrönikan 1452—1487 består av två självständiga verk. Första Sturekrönikan 1452—1470 har tillkommit kort före Karl Knutssons död 1470. Krönikan och dess författare karakteriseras:² »Författaren står på Karl Knutssons sida utan att vara direkt partisk för honom. Hans dikt är ett talande tecken på inställningen hos det kungliga partiet, som återkallade konungen mindre för hans persons skull än för att avskaka det danska herraväldet och bryta Oxenstiernornas och Vasarnas övermakt. . . . Karl framträder ingestädes betydande. . . . Författarens gunstlingar äro djärva, krigiska gestalter, en Tord Bonde och Sturarna, framför allt herr Sten, en Erik Axelsson och andra; dock låter han också motståndarnas, i synnerhet Erik Karlssons, tapperhet vederfaras all rättvisa. I strid och riddarliv känner han sig hemma. . . . Vi ha att söka krönikans författare bland Sturarnas anhängare, om han också ingestädes låter sin egen personlighet framträda. . . . Urkunder och akter stodo icke författaren till förfogande, och om förhandlingar berättar han blott sällan och då mest efter hörsägen».

I Andra Sturekrönikan 1470—1487 möter von der Ropp

---

¹ G. von der Ropp, Zur Deutsch-Skandinavischen Geschichte des XV. Jahrhunderts, s. 148 f.

² Ibidem, s. 150 f.

en annan författare¹. »Vi erhålla intrycket», skriver han, »att han var Stockholmsborgare och stod fjärran från de politiskt tongivande kretsarna. Mycket ofta bekänner han sin okunnighet, i synnerhet vid riksrådsförhandlingar, åberopar sig på andras meddelanden och hoppar över sådana händelser som Kalmarfördraget av 1483, emedan han uppenbarligen icke hade någon kännedom därom. Han var som alla stockholmare en ivrig anhängare till Sten Sture utan att upphöja honom över hövan och är trovärdig i det, som han berättar som åsyna vittne». Beskrivningen av Brunkebergsslaget anser von der Ropp vara sannolikt tidigare diktad än krönikans senare häft².

Von der Ropps uppfattning och värdesättning av Sturekrönikorna har blivit normgivande för den senare historiska forskningen. De historiska framställningarna av det senare 1400-talets historia ha i stor utsträckning byggts på Sturekrönikorna.

Grunden för en värdesättning av Sturekrönikorna som historiska källor måste bli ett fastställande av tiden när de nedskrivits.

Den rådande uppfattningen i frågan härrör från G. E. Klemming³. Han finner det »säkert att författarna voro samtida vittnen, hvar till de händelser han berättar; också åberopas deras auktoritet flerstädes (se v. 212, 342; 2100, 2149, 2290, 98, 2579; 3663, 3957, 4044, 47). Sådana ställen som de till Erik Karlsson personligen riktade verserna 1791—1802, på en gång tadlande, berömmande och uppmanande, samt första fortsättningens slutrader, 1829—48, visande författarens brådska att afbryta, kunna icke härstamma från senare skriftställare. Den alla afdelningar genomgående lifliga samkänslan för den svenska saken hänvisar äfven på

¹ Von der Ropp a. a. s. 152. Von der Ropp motiverar lokaliseringen av författaren med att denne 1471 befann sig i Stockholm men blott synes ha åsett Brunkebergsslaget och aldrig ha tillhört Sten Stures följe.

² Von der Ropp a. a. s. 151.

³ Svenska Medeltidens Rim-Krönikor 3, s. 300.

intresserade och deltagande författare. . . . Vi kunna således med säkerhet säga, att första fortsättningen är skriven 1470; den andra 1487»¹.

Klemmings iakttagelse, att författarens auktoritet åberopas flerstädes i Sturekrönikorna, är riktig. Men detta lämnar icke något avgörande bevis för krönikörens egenskap av samtida vittne. Metoden att framställa sig själv som ögonvittne är ett icke ovanligt konstgrepp i medeltida litteratur². Även om författaren kan antagas vara ett samtida vittne, har detta emellertid intet att betyda för den närmare dateringen av hans verk. Av Klemmings anförda bevis kan endast ett anses styrka hans dateringar. Det är hans tolkning av Första Sturekrönikans slutrader 1829—48, som skola visa »författarens brådska att afbryta». Är denna tolkning riktig?

Första Sturekrönikan är i stort sett en krigsskildring. I krönikans sista parti, v. 1597—1828, följas oavbrutet striderna mellan kung Karls anhängare å ena sidan samt Oxenstiernorna, Vasarna och kung Christiern å den andra. Partiet avslutas med Sten Stures seger vid Öresten 1470. I de följande sju verserna 1829—36 omnämns ytterligare fem strider, vilka författaren ej ägnar någon skildring. Han säger:³

»Thz kan iak ey längher ath scriffua
thy wiil jak thetta laatha staa
och ther tiil öffuer slaa
för thy thz är nw sidher
aff mangom ordom leedz een man widher
oc för thy the maane manga i swerige liffua

¹ Von der Ropp styrker Klemmings datering av Första Sturekrönikan med iakttagelsen, att diktaren icke känner kung Karls död den 15 maj 1470 (a. a. s. 149 f.). Beviset vilar på förutsättningen, att Första och Andra Sturekrönikorna äro sinsemellan oberoende.

² Dylika uppgifters karaktär av litterär kliché har uppvisats för Erikskrönikans vidkommande. Jfr Ingvar Andersson, Källstudier till Sveriges historia 1230—1436, s. 17 not 3.

³ v. 1840—48.

som thetta laatha scriffua
thy wiil jak aather wända
och göra her oppa een ända».

Redan 1674 tjänade dessa ord Hadorph som bevis för att en särskild rimkrönika, Första Sturekrönikan, slutade här¹. Denna Hadorphs uppfattning är helt grundad på textens innehåll, ty den handskrift han följde, Cod. Holm. D. 5, gör intet avbrott mellan v. 1848 och 1849. Den låter Första Sturekrönikan övergå i Andra Sturekrönikan utan avbrott. Däremot markerar den avbrott vid v. 1933 genom sidbyte och majuskel. V. 1933 inleder skildringen av kung Karls död; handskriften vill tydligen utmärka växlingen i Sveriges konungalängd. Hadorph, som skiljer på de två krönikorna, låter i sin edition v. 1849—1932 utgöra ett fristående parti. Samma parti har i samtliga handskrifter av Sturekrönikorna utom den äldsta, Cod. Holm. D. 5, fått byta plats med v. 1811—48². Detta måste fattas som en korrigerings av textens disposition. De yngre handskrifterna ha genom sin omkastning låtit de avslutande verserna 1840—48 markera avbrottet i konungalängden vid v. 1933. Men icke heller i dessa handskrifter äro Första och Andra Sturekrönikorna skilda verk. De äro här som i den äldsta handskriften nedskrivna i löpande följd.

Frågan är, om textens innehåll berättigar till en sönderdelning av handskrifternas sammanhängande krönika i två skilda Sturekrönikor.

Krönikören förklarar sig vilja hoppa över en skildring av de i v. 1831—36 uppräknade striderna. Då många leva i Sverige, som låta skriva »thetta», så »wiil jak aather wända, och göra her oppa een ända». Korrelatet till »thetta», som många låta skriva och varpå krönikören vill göra en ända, är v. 1831—27:

»huru axewall warth nidher slaghit
och ringstaholm war bränth och taghit

¹ Hadorph, Rijm-Krönikor I, företalet.

² Svenska Medeltidens Rim-Krönikor 3, s. 261 f.

huru her steen och her niels för kalmara laa
och kunde thz ey faa
huru slaghit stoodh wiidh fernabro
och saa wiidh örabroo
och annath tolkit meer».

»Thetta» syftar på de överhoppade stridsskildringarna. I det att krönikören »gör en ända däruppå», vill han »aather wända». Vad författaren avser härmed kan icke vara tvivel underkastat. Verbet »vända» återfinnes i samma bemärkelse i v. 2554:

»Her wyliom wy wända warth tall i gån
och tala om rikesens förstaandare her steen».

»Vända» betyder återgå i skildringen. Krönikören har även gjort, som han har sagt. I v. 1849 f. — början av Andra Sturekrönikan — lämnar han stridsskildringarna och övergår till att giva en sammanfattande översikt över riksrådspolitiken år 1470. Han tecknar bakgrunden till Sten Stures riksföreståndarval och ger en resumé av den tidigare antydda partidelingen i riket.

Verserna 1829—48 avsluta icke en krönika. De avsluta endast krigsskildringar. Det framgår härav, att den s. k. »Första Sturekrönikan» förutsätter »Andra Sturekrönikan» som fortsättning. Vi ha icke att räkna med två krönikor. Vi ha att räkna med en, handskrifternas Sturekrönika, som ger en sammanhängande skildring av hela perioden 1452—1487.

Klemmings datering av »Första Sturekrönikans» tillkomsttid till 1470 har varit grundad på en misstolkning av v. 1829—48. Dateringen av »Andra Sturekrönikan» till 1487 har bättre grund. Beskrivningen i krönikan av de sist omnämnda händelserna, underhandlingarna på Öland 1487, anknyter direkt till det närvarande tidsmomentet.

Enligt von der Ropp skola »Första» och »Andra» Sturekrönikorna ha skrivits av personer ur olika miljöer. Rekonstruktionen av författarpersonligheterna är lösligt gjord. Den ene känner sig hemma i krig och riddarliv, därför att

han ger övervägande krigsskildringar; den andre är Stockholmsborgare, därför att han 1471 befann sig i Stockholm, uppger sig blott ha åsett slaget på Brunkeberg och icke har hört till Sten Stures följe. I själva verket förekommer i Första Sturekrönikan flerstädes skildringar från Stockholm. t. ex. v. 483 f., 629 f., 681 f., 797 f. etc., medan Andra Sturekrönikan icke lider brist på krigsskildringar. Övergångsverserna 1829—48 ange en medveten förändring i ämnesval. Några skilda författarpersonligheter ha icke satt sin prägel på Sturekrönikan 1452—87. Men frågan om krönikan haft en eller flera författare är i det stora hela av underordnad betydelse. Vad som är av vikt för dess förståelse är dess uppläggning och källmaterial: över huvud taget den verkan, som krönikans framställning är avsedd att giva.

Krönikan mynnar ut i en allmän moral med ett avslutande »amen». Här föreligger ett avrundat krönikeslut. Avslutningens aktuella prägel gör det sannolikt, att krönikan skrivits icke alltför långt efter 1487¹.

Krönikans slut visar dess tillkomsttid. Det sammanfattar Sturekrönikans lärdomar. Och det anger, i vilket syfte dessa lärdomar blivit nedskrivna. Sveriges invånare skolas, »hwarth hiulidh wänder»², och rätta sig därefter i det rådande läget.

Detta betyder, att Sturekrönikan 1452—1487 vid sin tillkomst varit präglad av en viss politisk situation. Situationen är den, som inträtt 1487 efter förhandlingarna på Öland mellan kung Hans, Sten Sture och Ivar Axelsson.

Efter segern på Brunkeberg 1471 hade Sten Sture styrt Sverige som riksföreståndare. Som riksrådets givne ledare hade han samlat rikets krafter kring den inhemska styrelsen. Det gamla, konstitutionalistiska frihetsprogrammet från unions tidens början samverkade med den av Karl Knutsson skapade,

¹ v. 3284—3359.

² v. 3364.

separatistiska regenttanken. Sten Stures ställning var stark. De element, som samlats i den tidigare rådsoppositionen under ständig kamp mot unionens starka konungamakt, utnyttjades nu som stöd för den inhemske regentens syften.

Sten Stures regemente efter 1471 förenade frihets- och självständighetsrörelserna i Sverige. Detta var möjligt, så länge unionsmonarkien representerades av den traditionelle riksfjenden, Christiern I. Men 1481 efterträddes denne av sonen Hans. Sveriges och Norges riksråd slöto sig samman för att vinna det mesta möjliga vid en nyreglering av förhållandet till unionskonungen. Sverige höll fast vid unionen. Det ville icke offra unionsförhållandets fredsgaranti för en vansklig, utrikespolitisk nyorientering. I stället gällde det, att inom unionens ram skapa starkast möjliga garanti för ett fritt styrelseskick.

Liksom 1441 Kristoffer av Bayern bragtes 1483 kung Hans på knä inför Sveriges och Norges samverkande konstitutionalism. I Kalmar recess den 7 september 1483 genomdrev det svenska rådet sina garantikrav. Det bestämdes, att rådet skulle inneha slottsloven och kontrollera såväl tillsättningen av fogdar och räfstetingsmän som nyrekryteringen inom sin egen krets, skatt och tull, drätsel och kansli. Vart tredje år skulle konungen vistas i Sverige; däremellan skulle en interimregering på fyra riksråd tillsättas. Undersåtarnas motståndsrätt i fall av konstitutionsbrott fastlogs uttryckligen. Konungen förpliktade sig att hjälpa Sverige till dess rätt i frågan om Gotland.

I utomordentlig omfattning var genom Kalmar recess rådets självstyrelse fastslagen i Sverige. Unionskonungen hade accepterat rådets frihetsprogram. Sverige var tryggt mot intrång i sin självstyrelse; motstånd mot konungens antagande var ej längre behövt.

Sten Sture hade också accepterat Kalmar recess. Men han var rikets regent; han och hans trängre krets av anhängare måste förlora i inflytande, om kung Hans övertog riket. Situationen från Karl Knutssons tid upprepades. Regentens intressen skilde sig i unionsfrågan från rådets. Sten

Stures politik inriktades på att hindra genomförandet av den nya överenskommelsen. Redan 1483 i en kungörelse till Stockholms stad om Kalmarmötets resultat, drog riksföreståndaren fram oklara och brännbara punkter: man skulle på nästa möte träffa avgörande om kung Christierns skuld till Sverige och om Gotlands ställning¹. På Kalmarmötet 1484 var Sveriges riksråd berett att bestämma om kung Hans mottagande i Sverige². Frågan blev ej avgjord. Riksföreståndaren krävde först Gotlandsfrågans avgörande. På denna punkt strandade förhandlingarna³. Kalmarrecessen av år 1483 fastslogs ånyo. Men kung Hans' övertagande av regeringen i Sverige var skjutet över i det ovissa.

Sten Sture satt efter 1483 alltjämt vid makten i Sverige. Men hans välde började vackla. Han hade omintetgjort unionsfrågans lösning i den traditionella rådspolitikens anda. Rådet stod ej längre enigt bakom honom. 1484 gjordes ett försök att störta honom som riksföreståndare. 1486 förekommo kravaller bland allmogen i Västergötland och Småland. 1487 utbröt krig mellan Sten Sture och rikets näst honom mäktigaste man, Ivar Axelsson.

Denna kraftmätning var länge förberedd. Sten Sture måste skaffa sig kontroll över Ivar Axelssons län; denne vägrade att enligt en överenskommelse av år 1483 ställa slottsloven på den svenske riksföreståndaren⁴. Våren 1487 gick Sten Sture till anfall. Resultatet blev, att Ivar Axelsson underkastade sig kung Hans och lämnade Gotland till konungen och Danmarks krona. Kung Hans fick spela rollen av fredsmäklare och avgjorde tvisten vid förhandlingar på Öland 1487. Ivar Axelsson störtades; konung Hans behöll Gotland.

Inom Sverige hade Sten Stures makt ökats genom Ivar

---

¹ Olai Petri Svenska krönika, utg. av Klemming, s. 275.

² Sveriges Traktater 3, s. 391.

³ Huitfeld. Danmarckis Rigis Krönicke, fol., II, s. 985; jfr Paludan-Müller, De første Konger af den Oldenborgske Slaegt, s. 146 f.

⁴ Styffe, Bidrag rörande Skandinaviens historia 4, s. 117; Hanserecesse III, 2, s. 113.

Axelssons fall. I unionsfrågan blev hans situation vanskelig. Gotland, vars ovissa ställning 1484 givit honom en förevändning för uppskovet med konungens hyllning, var de facto förlorat. Sten Stures diplomatiska position var rubbad. Då frågan om konungens antagande återupptogs på 1490-talet, kunde hans motstånd icke längre förenas med Kalmar recess. Han drevs till öppen brytning med riksrådet, till demagogi och spekulationer i folkresning. Hans nederlag och avsättning följde.

Unionsfrågan hade 1487 kommit i ett kritiskt skede. Förhandlingarna på Öland hade givit kung Hans en prestige-vinst. Enligt en obestyrkt uppgift i den danska rimkrönikan lovade herr Sten på detta möte att lämna konungen riket¹. Sten Sture tvangs av läget att sätta sig i försvarsställning. Uppgörelsen med Ivar Axelsson hade varit nära att driva honom i krig med kung Hans². Han avvecklade under året två utrikespolitiska konflikter: med Ordensstaten och med Novgorod. I Sverige gällde det att samla opinionen till stöd för hans regim.

Sådan var den politiska situation, i vilken Sturekrönikan tillkom.

Krönikan 1452—1487 är enkelt och episkt effektivt komponerad. Sveriges historia bygges upp kring personliga insatser. Tord Bondes hjältedåd ger kung Karl lycka (v. 1—212). Efter marskens död leda danskarnas och kung Christierns svek samt Oxenstiernornas uppror till att Karl fördrives och Sverige kommer under Christierns förtryck (v. 213—782). Christierns övervåld mot ärkebiskop Jöns förorsakar biskop Kettils allmogeresning (v. 783—1201). En personlig brytning mellan biskop Kettil och kung Karl leder till att det ärkebiskopliga partiet på nytt sluter sig till Christiern. Detta danska parti bekämpas och besegras av kung Karls män, Sturarna och Erik Axelsson (v. 1202—1848). Efter kung Karls död regeras Sverige av Sten Sture som riksföreståndare. Han

¹ S. R. S. III, 1, s. 135. Jfr Olai Petri Svenska krönika, s. 353.

² Hanserecense III. 2, s. 145 f.

besegrar definitivt kung Christiern på Brunkeberg och sluter fred (v. 1849—2391). Sten Stures regering oroas av Ivar Axelsson, som dock slutligen tvingas på knä (v. 2392—3359). I en slutbetraktelse uppmanas svenskarna att behålla Sverige fritt som hittills och vara eniga (v. 3360—3381).

Sturekrönikan skildrar kampen mellan Danmark och den danske konungens anhängare å ena sidan samt det svenska självständighetspartiet å den andra. Dess ledande politiska aspekt är den samma som Karlskrönikans. Utfall göras mot danskarna som folk¹. Krönikans hjältar äro de män, som anført striden mot unionskonungen och hans medhjälpare. Främst av dessa hyllas Sten Sture, den av Gud understödde krigaren, den idealiske regenten, företrädaren för Sveriges oberoende ställning². Hans bana följes genom hela krönikan. Vid hans sida framträda i krönikans tidigare del Nils Sture, Tord Bonde, Gustaf Karlsson (Gumsehuvud) och Erik Axelsson som den rätta sakens stridsmän. En mera konventionell hyllning ägnas kung Karl, den föregående krönikans hjälte och representanten för det separata svenska konungadömet.

De personer, vilkas insatser i unionsstriden krönikan besjunger, äro skildrade på enahanda sätt. De äro ridderliga och krigiska gestalter³; de äro också fasta kämpar för Sveriges självständighet. I denna egenskap framträda de icke alltid i samtida källor. Nils Sture och Gustaf Karlsson anslöto sig 1458 till kung Christiern; Gustaf Karlsson intog en vacklande hållning i inbördesstriden 1464; brytningar inträffade mellan Erik Axelsson och kung Karl 1457 och 1468⁴. Dessa händelser förbigår krönikan med tystnad. Den ger en bestämd karaktär åt sina hjältar. Dess personurval förklaras av att dessa hjältar alla tillhöra en viss grupp. Tord Bonde

---

¹ v. 149 f., 2444 f.

² v. 2380 f., 2460 f.

³ Jfr von der Ropp a. a. s. 150.

⁴ Diplomatarium Christierni Primi, s. 86 f.; Styffe a. a. s. 156 f.; S. R. S. II. 1, s. 162; Peringsköld, Excerpta diplomatica, E. 60. 68. 83—91, brev 18 maj 1468, R. A.

var gift med Sten Stures svägerska. Hans dotter var gift med Johan Christiernsson (Vase), senare en av Sturarnas främsta anhängare¹. Gustaf Karlsson och Nils Sture voro från början Sten Stures främsta vapenbröder och framgent hans trogna anhängare². Den förre var riksföreståndarens styvfader. Bägge tillhörde genom giftermål dennes släktkrets. Erik Axelsson var Sten Stures hustrus farbroder och enligt krönikan själv den man, som lancerat Sten Sture som riksföreståndare. Samtliga dessa män ur det svenska självständighetspartiet ha stått i nära relation till riksföreståndaren.

Krönikan skildrar även män med erkänt skiftande ställning i unionsstriden. Biskop Kettel, som tillhört det Oxenstiernska partiet men som även anført Sveriges här mot kung Christiern, får i en episod rätt av krönikan mot kung Karl. Det är, då konungen låtit de på Stockholms slott inneslutna danskarna få en för billig dagtingan, vilket leder till brytning mellan honom och biskopen³. Erik Karlsson (Vase), som under senare delen av 1460-talet anført upprorspartiet mot kung Karl men efter 1472 varit lojal medlem av riksrådet, klandras vederbörligen vid skildringen av 1460-talets strider. Men efter klandret får han en uppmuntran⁴:

»Togh ästh tw aff tokth och synne een ärlig man
och för fiende wäll striidha kan
gudh giffui tiik altiidh wynna
naar tw tiil sweriges fiende warder tiil synne.»

Det har länge varit uppmärksammat, att Första Sturekrönikans författare låter fiendernas, i synnerhet Erik Karlssons, tapperhet vederfaras all rättvisa⁵. Företeelsen är lätt förklarlig, sedan Sturekrönikans enhet fram till 1487 konstaterats. Vid tiden för krönikans avfattning voro de personliga motsättningarna från 1450- och 1460-talen ej längre

¹ Krönikans intresse för Tord Bonde måste ha influerats av dennes tidigare, litterära apoteos. Jfr S. Ek, Visan om Tord Bondes mord, s. 39.

² Jfr. Styffe a. a. 3, s. CCXLII och CCLXV.

³ v. 1167—1201.

⁴ v. 1797 f.

⁵ Von der Ropp a. a. s. 150 f.

aktuella. Släktkoalitionen av Oxenstiernor och Vasar hade krossats i slaget på Brunkeberg; dess upprorsställning tillhörde det förgångna. För Sturepartiet fanns ingen anledning att nedsvärta sina gamla fiender personligen, i synnerhet om dessa på senare tid förvandlats till bundsförvanter. Sturekrönikan ger blott uttryck åt en principiell ovilja mot unionskonungens anhängare. Personlig nedsvärtning tillämpas först mot en senare periods fiender. Det är betecknande, att Ivar Axelssons insatser vid kung Karls sista restitution så gott som genomgående förtigas.

Framställningen av Sveriges historia 1452—1470 i Sturekrönikans tidigare del behärskas av en målmedvetet genomförd politisk tendens. Händelsernas sammanhang lika väl som personliga sympatier och antipatier ha tillrättalagts efter synpunkter, som varit tjänliga för Sten Stures politiska program fr. o. m. 1487.

Den politiska tendensen erhåller i Sturekrönikans senare del ökad aktualitet. Skildringen koncentreras här kring två episoder: slaget på Brunkeberg och striden mellan Sten Sture och Ivar Axelsson. Båda episoderna äro ur tendentiös synpunkt väl valda. I slaget på Brunkeberg firade Sten Sture sin största framgång. Skildringen därav är krönikans höjdpunkt. I striden mot Ivar Axelsson hade Sten Sture en agitatoriskt stark ställning. Hans fiende representerade en dansk-svensk adelsmakt. Genom att vägra riksföreståndaren slottsloven hade Ivar Axelsson blivit fiende till Sveriges krona¹. Herr Ivars nederlag betydde en framgång för Sveriges krona i Sten Stures person. I krönikan skildras utförligt hans intriger, löftesbrott och röverier. Han är utlänning och dansk; han är en räv, sådan som den Sankta Birgitta varnat Sverige för². Han har danska fogdar och vill truga Sverige med Danmark och Danmark med Sverige³. Detta dubbelspel blir hans undergång. Hans öde får tjäna som moraliskt exempel.

¹ Hadorph, *Rijm-Krönikor* II, s. 338 f.

² v. 2750—2759.

³ v. 2771 f., 2934—2939.

Mot slutet av den period krönikan behandlar, under 1480-talet, bestämdes Sveriges öden av uppgörelsen med unionskonungen, Kalmar recess och det därpå följande uppskovet med kung Hans' hyllning. Hur ställer sig krönikan till dessa händelser?

Efter Sten Stures segrar, säger krönikan, finna danskarna på en ny sed och vilja binda en falsk fred. Det pågår till kung Christierns död. Då sända norrmännen bud till svenskarna, att de vilja bliva med Sverige. Det beslutas, att norrmän, svenskar och danskar skola mötas i Halmstad 1482 och välja konung. På vägen dit får Sten Sture ögonvärk, »emedan Gud ej ville ha honom till Danmark». Det leder till att ingen svensk kan komma till mötet »kanske Sverige till stor fromma». Danskar och norrmän besluta att taga Hans till konung. Då brast bandet mellan svenska och norska män. Danskar och norrmän kröna Hans och ge honom konunganamn.

Därmed är unionsfrågan utagerad för Sturekrönikan. Man letar förgäves efter besluten i Kalmar 1483 och förhandlingarna om Hans' antagande som svensk konung. Men kung Hans dyker upp i annat sammanhang. Samtidigt med brytningen mellan Sten Sture och Ivar Axelsson sprides ett underligt rykte, att kung Hans vill draga till Sverige och taga riket med makt¹. Konungen ingriper verkligen på herr Ivars anstiftan i konflikten, men herr Sten och hans män bära ingen fara för konungen, då de ha större makt². Inför anblicken av Sten Stures rustade här kallar konungen honom till sig, sluter ett hedersamt fördrag och lämnar honom Öland. Mötet upplöses med fröjd; herr Sten och de svenske ha denna gång gjort en god resa.

Kung Hans är icke fientligt skildrad i krönikan. Han omnämnes betydligt försiktigare än fadern, den tyranniske och ohöviske Christiern, och modern Dorothea, som alla kalla »Jezabell» och som har för vana att förgifta folk utan skäl³.

¹ v. 2914 f.

² v. 3272 f.

³ v. 2481 f.

Men kung Hans har i krönikan ingen rätt till Sveriges tron. Han uppträder mot bakgrunden av den gamla striden mellan svenskarna och Danmarks konungar. Den slutliga uppgörelsen på Öland blir en triumf för Sten Sture, som har större makt än konungen. Kung Hans' enda möjlighet att vinna Sverige är genom våld. Hur ringa denna möjlighet är, framgår av händelserna på Öland.

Hur de skildrade händelsernas erfarenheter skola tillämpas för framtiden betonas i krönikans avslutande uppmaning. Svenskarna ha nu Sveriges rike i egna händer, fritt och med ära; de kunna väl alla bära krona. De skola rycka upp det onda med rötterna, alla ha en vilja och alla hålla tillsamman, så skola deras fiender ropa »o, ve!»

Sturekrönikans avslutning röjer hela verkets syfte. Krönikan är en systematiskt utarbetad propagandaskrift. Den bedriver historisk agitation. Dess förmenta okunnighet om riksrådsförhandlingar och om orsakerna till överraskande politiska tilldragelser utnyttjas med största skicklighet, då den framlägger historiska sammanhang för gemene man¹. Krönikan ger en bild av de politiska frågornas utveckling, som föga stämmer med verkligheten. Den ger indirekt en bild av Sturepartiets ställning efter uppgörelserna 1487. Den ger därmed eftervärlden en fast punkt för förståelsen av dessa händelser.

Sten Stures parti har låtit skriva Sveriges historia under de senast förflutna årtiondena i anslutning till Karlskrönikan. Det politiska ledmotivet i den nya krönikan, agitationen mot unionen med Danmark, anknyter till Karlskrönikans tendens.

Sturekrönikans framställning tjänar flera praktiska syften. Den skall rädda Sten Stures prestige efter den motgång, som Gotlands förlust och konungens medling 1487 inneburit. Det sker genom att berätta om hans forna segrar, framför allt på Brunkeberg, och genom att framställa uppgörelsen med Ivar Axelsson som en stor framgång: Öland är vunnet, Gotland hänskjutet till rättegång. Krönikan vill vidare utan

---

¹ Jfr von der Ropp a. a. s. 152, särskilt de i not 2 anförda exemplen.

fientligheter mot kung Hans agitera mot konungens antagande. Det sker genom att ställa den principiella motsatsen mellan Sverige och Danmarks konungamakt, genom att förtiga kung Hans' rätt och genom att visa hans maktlöshet gentemot Sten Sture. Men framför allt vill krönikan agitera för ett bibehållande av riksföreståndarens regemente. Det sker genom en skönmålning av de gångna regeringsåren och av Sten Stures nuvarande ställning samt genom den direkta maningen i slutverserna till svenskarna, att de skola ena sig om att behålla Sverige för egen räkning.

Sturekrönikans egenskap av politisk propagandaskrift belyser även dess källförhållanden.

Krönikan har bevisligen utnyttjat en politisk visa som källa: visan om Tord Bondes mord¹. Dess framhållande av falskhet och tvetalan som ett danskt nationaldrag ger ett eko av Gotlandsvisans ledande tankegång². Däremot torde krönikören ej ha känt visan om slaget på Brunkeberg. Typisk är hans intresserade men valhänta beskrivning på hur kung Christiern i drabbningen fick tre tänder utslagna. Den står fjärran från visans schwungfulla turnering, som trollbundet senare författare³.

I krönikans text infogas stundom fristående, faktiska notiser, som v. 213, där Örestens uppförande omtalas, eller v. 397 f., där kung Karls räfst nämnes. Krönikans reella kunskaper synas flerstädes kunna föras tillbaka på dylika, lösryckta uppgifter⁴. Ha vi någon möjlighet att spåra deras ursprung?

¹ S. Ek, a. a. s. 39.

² v. 107—112; jfr Svenska Medeltidsdikter och rim, utg. av Klemming, s. 403 f., särsk. v. 225—243.

³ v. 2281 f.; Sv. Medeltidsdikter och rim, s. 416; yngsta rimkr. v. 4809 f.; Olai Petri Svenska krönika, s. 272; Olaus Magnus' Historia om de nordiska folken II, s. 162, Michaelisgillets övers.

⁴ Jfr J. Brøndum-Nielsens karakteristik, Om Rimkrönikens Sprogform og Tilblivelse, s. 8, att Sturekrönikorna berätta »närmest som versificerede Annaler».

Ett karakteristiskt inslag av faktiska notiser utgöra Sturekrönikans precisa dateringar av händelserna 1457. De tilldragelser, som försetts med fixa data äro: slaget vid Strängnäs, Jöns Bengtssons belägring av Stockholm, kung Karls flykt till Danzig, Stockholms kapitulation, ett svartbrödrämöte, kung Christierns val och kröning¹.

Av dessa data äro två orimliga: dateringarna av slaget vid Strängnäs och av kung Christierns kröning². Övriga data stämma med de i Annales Holmienses bevarade³. Beträffande tidsuppgiften för Stockholms kapitulation strider Sturekrönikans och Annales' gemensamma datum, Mattie dag, mot Ericus Olais datering⁴.

I Sturekrönikans kronologiska serie för år 1457 finnes en opreciserad, inexact tidsuppgift. Det berättas, att det var munkamöte och svartbrödrakapitel vid heliga lekamens tid. »I samma tyman» fick kung Christiern Stockholm⁵. Sammanställer man denna datering med Annales Holmienses' uppgifter, erhålles följande parallell:

Annales

Item eodem anno in festo corporis Christi quod cecidit in crastino sanctorum Viti et Modesti martyrum videlicet XVI Kal. Julii celebratum fuit capitulum in claustro ordinis predicatorum Holmis et honorabilis pater frater Lydichinus van Hagen electus in provinciale in vigilia sancti Johannis baptiste . . .

Item in eodem anno et

Sturekrönikan

Om helge likama tiidh war munka mooth swarthbrödra capitell i stockholm stoodh ther komma andeligha och riddare män och ther tiil manger höffuisker swän baadhe ynnan rikes och wthan boo och wille haffua i stockholm thera roo

¹ v. 475—662.

² Scolastica dag inföll på en torsdag, ej på en söndag. Om kröningsdatum jfr S.R.S. III. 1, s. 27 not m.

³ S. R. S. III. 1, s. 26 f.

⁴ S. R. S. II. 1, s. 162. Jfr Olaus Petri a. a. s. 221 f. En av Jöns Bengtsson instiftad festdag ligger till grund för Ericus Olais datum.

⁵ v. 640.

supradicta vigilia Johannis baptiste Christiernus rex Dacie electus fuit in regem Suecie . . . et in crastino . . . in opidum Holmense acceptus.

tha fiik konungh cristiern saa
dana bodh
thz han sculde laatha see siith
herra hoff
och sculde nämaren komma
för thy thz motte honum
froma
thz warth wäl annars än ryk-
teth giik
i samma tyman han stokholm
fik
moth honum gingo munka och
prästa
almoghen ffrur riddare ä iw
the bästa
the baare korss och fana mz
mykin sangh, etc.

Därefter omtalar krönikan, att kung Christiern blev vald »om sancti johannis baptiste dagh».

I Annales sker Christierns intåg i Stockholm efter valet, i Sturekrönikan före. Krönikans ordningsföljd stämmer med redogörelsen i en allmogens proklamation från 1466, som torde ha varit obekant för krönikören¹. Dess uppgift torde därför vara att föredraga. Men att krönikan drar in munkmötet i sin skildring och sammanställer det kronologiskt med kung Christierns intåg — liksom Annales men med olika datering — är mer än en tillfällighet. Mötet och konungavalet ha icke annat samband än samtidigheten. Sammanställningen är typiskt annalistisk; dominikanerkonventet kan icke ha haft intresse för andra än en trängre krets.

Jämte beröringspunkterna i dateringsuppgifter mellan Sturekrönikan och Annales böra uppräkningsarna av kung Karls 1463 fångslade anhängare uppmärksammas². Båda skrifterna känna här de två Stockholmsborgarnas Nils Pederssons och Bertold Gramsos namn.

¹ Handlingar rörande Skandinaviens historia 5, s. 7.

² S. R. S. III. 1, s. 28; Sturekr. v. 690 f. Jfr Handlingar rörande Skandinaviens historia 5, s. 12.

Sturekrönikans författare kan ej ha känt *Annales Holmienses*. Därtill äro skiljaktigheterna för stora. Men annalerna äro kompilerade, och vissa annalistiska källuppgifter torde de ha haft gemensamma med Sturekrönikan. Av dessa har *en* säker anknytning till stockholmsk dominikanertradition¹.

Men skriftliga källor kunna spåras endast för spridda notiser i krönikan. Sturekrönikan är icke som Karlskrönikan präglad av dokumentbearbetning. Den omtalar flerstädes brev och skrivelser, men om författaren haft dem för ögonen kan ej avgöras². I vissa fall, t. ex. i skildringarna av kung Christierns tillvägagångssätt under förhandlingarna 1471 och av Ivar Axelssons förbrytelser, kan en parallell i synpunkter påvisas mellan krönikan och officiella skrivelser³. Men någon bestämd avhängighet av skriftliga källor kan ej heller här konstateras.

Sturekrönikans kunskapsstoff är lösliigare än Karlskrönikans. Särskilt i början synes krönikören stundom dikta fritt på litterär schablon⁴. Sturekrönikans episka uppläggning och populära, allmänt moraliserande ton gör dess framställning mera oberoende av källstudier än Karlskrönikans juridiska apologier. Arten av krönikans agitation har bestämt dess källmaterial.

Sturekrönikan är en propagandaskrift, avsedd att tjäna Sten Stures syften. Dess informationer få betraktas som officiella, åtminstone rörande agitatoriskt viktiga partier. Att på sådana punkter söka genomföra en skillnad i källvärdering mellan skriftlig och muntlig tradition torde få anses ofruktbart. Kunskapsurval och bearbetning äro alltigenom

¹ Ett tillfälligt samband mellan Sturekrönikan och Vadstenadiariet framgår av dateringarna resp. 29 juni och 29 juli för Christierns kröning i Sverige. Diariet, som slagit samman fel dag med rätt månad, bygger på samma förväxling som Sturekrönikan av Karl Knutssons och Christierns kröningsdata. S. R. S. I. 1, s. 175; Sturekr. v. 662.

² v. 379 f., 409 f., 569 f. etc.

³ v. 1989 f., Sveriges Traktater 3, s. 317; v. 2780 f., 3148 f., Styffe a. a. 4, s. 115 f.

⁴ v. 89 f., 136 f.

präglade av tendensen; uppgifterna kunna icke användas utan noga kontroll.

För sitt episka motivval torde krönikans författare genomgående ha utnyttjat muntliga traditionskretsar. Det är slutligen icke osannolikt, att han, som han uppger, verkligen varit ögonvittne till några tilldragelser, t. ex. slaget på Brunkeberg. Härvidlag kan intet bevisas.

En äldre forskning har hänfört Sturekrönikans karakteristiska drag till skilda författarpersonligheter. Denna metod är föga givande. Sveriges medeltida rimkrönikor äro icke produkter av individuell diktning och historieforskning. De ha skrivits för politisk användning; utformningen vittnar om praktiska syften. Utifrån dessa syften böra de tolkas. Det visar sig, att deras källvärde därigenom förändras. De äro icke blott berättande källor av ofta tvivelaktigt värde. De framstå som lämningar av en politisk litteratur. Sturekrönikan ger, ensam av bevarade källor, en inblick i Sturepartiets agitatoriska tillvägagångssätt under unionskrisen vid 1480-talets slut.

1400-talets rimkrönikor ge bidrag till agitationslitteraturens historia i Sverige. Sturekrönikan saknar Karlskrönikans vidlyftiga, diplomatariska apparat. Dess polemik är mindre juridisk och mera populärt gemytlig än Karlskrönikans. Biskop Kettel svär och river sig i håret vid Jöns Bengtssons fängslande; han spottar och säger tvi åt kung Karls billiga dagtingan med danskarna ¹. Erik Karlsson skriver ett glatt och högfärdigt »kärleksbrev» till sin hustru ². Ivar Axelssons onda bedrifter muntras upp med ett segslitet vitsande på hans namn ³. Mötet på Öland 1487 ändas med kärlek och god låt ⁴. Själva slutbetraktelsen, där Sverige

---

¹ v. 881 f., 1198 f.

² v. 1677 f.

³ v. 2562 f., 2701, 2777, 3126 f., etc.

⁴ v. 3338.

framställes som en ärlig änka, omsvärmad av friare, ger en populär bild av tidsläget.

Sturekrönikan är ett exempel på den agitatoriska stilens utveckling i Sverige under 1400-talets slut. Från den juridiska polemiken, som utmärker skrivelserna från Karl Knutsson kansli, övergick man till en brett demagogisk stil med humoristiska inslag. Den nya stilen märkes redan i Sturarnas tidiga proklamationer¹. Den utvecklades med den inhemska regentinstitutionen och skulle nå sin fulländning med dennas genombrott under Gustaf Vasa.

---

¹ Handlingar rör. Skandnaviens hist. 5, s. 3 f., Styffe, a. a. 3, s. 167 f.; Hadorph, a. a. II, s. 215 f.

Erik Lönnroth.